«Καθαρή πόλη»

Μια μικρή εισαγωγή. Οι Λευκωσιάτες χάρηκαν (και αμέσως παρένθεση: θυμάστε κάποια αφορμή γι' αυτό τα... «τελευταία» χρόνια; Εμένα η μνήμη πάει στα Φεστιβάλ Λευκωσίας στον προμαχώνα τον καιρό του Λέλλου και της Άννας Μαραγκού). Χάρηκαν με την επιστροφή του Δημοτικού Θεάτρου, και επειδή ο χώρος έχει νοσταλγική αύρα, και επειδή έπαψε, επιτέλους, να στέκει, βουλιαγμένο, σαν ντροπιαστική πληγή στην καρδιά της πόλης, και επειδή το αφιλόξενο ως κτήριο ΘΟΚ, το απρόσωπο θέατρο Στροβόλου και το ταπεινό Παλλάς δεν μπόρεσαν να αναλάβουν ρόλο σημείου συνάντησης των Λευκωσιατών. Αλλά και επειδή το 1ο διεθνές Φεστιβάλ Λευκωσίας ιντρίγκαρε τον κόσμο με το πυκνό και υποσχόμενο πρόγραμμά του. Ήδη αποδείχτηκε, και δεν νομίζω να βιάζομαι να συμπεράνω, ότι η Λευκωσία χρειάζεται το Ριάλτο της και ότι οι ισχυρές πολιτισμικές γροθιές, όπως το Φεστιβάλ Λευκωσίας, πρέπει ομαλά να μεταβληθούν σε ολόχρονα ενεργή πολιτισμική εστία στο Δημοτικό Θέατρο της πόλης.

Η «Καθαρή πόλη» των Ανέστη Αζά και Πρόδρομου Τσινικόρη, παραγωγή Στέγης Ιδρύματος Ωνάση του 2016, ήρθε συστημένη από την τρίχρονη φήμη της, από τον απόηχο των διεθνών της περιοδειών, από τη συνεχόμενη θεματολογική επικαιρότητα και από την ελκτικότητα του είδους του θεάτρου -ντοκιμαντέρ. Οι πρωτεργάτες του είδους, η πολυβραβευμένη γερμανική ομάδα Rimini Protokoll (Helgard Haug, Stefan Kaegi, Daniel Wetzel) έχουν χρησιμοποιήσει σε πολλές από τις παραγωγές τους «ειδικούς στη δική τους καθημερινότητα» ανθρώπους που ανεβαίνουν στη σκηνή για να αποκαλύψουν κάποιες πτυχές της δικής τους υπαρξιακής πραγματικότητας. Ως τρόπο μετουσίωσης αυτού του υλικού σε έργο του θεάτρου -ντοκιμαντέρ οι Rimini Protokoll χρησιμοποιούν θεατρικά μέσα, όπως παίξιμο ρόλων, διαλόγους, σκηνικά, φωτισμό, μουσική, με σκοπό τη δημιουργία της αναγκαίας (ως βασικό γνώρισμα κάθε τέχνης) αποστασιοποίησης από την πραγματικότητα. Έτσι οι «ειδικοί» γίνονται οι ίδιοι αντικείμενα δημόσιου ενδιαφέροντος.

Ο Ανέστης Αζάς είχε συνεργαστεί με τους Rimini Protokoll στα χρόνια της δουλειάς του στη Γερμανία, χρόνια που του πρόσφεραν πολύτιμες επαγγελματικές εμπειρίες, αλλά και εμπειρίες ενός «ξενητεμένου». Ο Πρόδρομος Τσινικόρης γεννήθηκε σε οικογένεια Ελλήνων μεταναστών στο Βούπερταλ. Τα προσωπικά βιώματά τους έφεραν πιο κοντά σ' ένα από τα σημαντικότερα θέματα της ελληνικής αλλά και της παγκόσμιας πραγματικότητας: τα μεταναστευτικά κινήματα, με όλες τις κοινωνικές, πολιτικές, ανθρωπιστικές και ηθικές πτυχές του φαινομένου. Τους δύο δημιουργούς ενδιαφέρουν τα θέματα της εγκατάλειψης της εστίας, της μεταβατικής πορείας από την εθνική και ταξική αφετηρία προς τον «νέο κόσμο», της προσπάθειας ενσωμάτωσης, της απόρριψης ή της συγκαταβατικής αποδοχής από το νέο κοινωνικό περιβάλλον. Το είδος του θεάτρου -ντοκιμαντέρ γίνεται γόνιμο πεδίο για τον Αζά και τον Τσινικόρη, επειδή η καλλιτεχνική στιγμή συνυπάρχει με τον βιογραφικό άξονα συγκεκριμένων ατόμων και επειδή ο σεβασμός ως στάση ζωής των δύο δημιουργών, ο σεβασμός στην προσωπικότητα των «ειδικών» αποτελεί τον μόνο τρόπο διείσδυσης στην εμπειρία τους.

Στην «Καθαρή πόλη» η έννοια της καθαρότητας ανοίγεται μπροστά μας σε όλες τις εκφάνσεις της. Οι πέντε «ειδικοί» της παράστασης είναι πέντε καθαρίστριες στην Αθήνα, με καταγωγή από την Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Μολδαβία, τη Νότιο Αφρική και τις Φιλιππίνες. Πέντε νήματα συνδέουν το πεδίο των τωρινών τους μαχών με τους τόπους καταγωγής τους, συνδέουν σαν ανοιχτές τηλεφωνικές γραμμές, όπου η φωνή του παρελθόντος τους, των αναμνήσεων της παλιάς πατρίδας, της παλιάς επαγγελματικής ταυτότητας ή του κοινωνικού στάτους μονίμως ηχούν στο ακουστικό. Η μέθοδος των Αζά και Τσινικόρη περιλαμβάνει το αρχικό στάδιο των προσωπικών συνεντεύξεων πολλών ατόμων που ανήκουν στην υπό διερεύνηση «κατηγορία», η τελική επιλογή αμέσως σπάει τα δεσμά της κατηγοριοποίησης και οι πέντε προσωπικότητες μετατρέπουν τον εαυτό τους σε «ρόλους», διατηρώντας η κάθε μία τα ξεχωριστά στοιχεία του χαρακτήρα της. Η αφήγηση ξεκινά από τους λόγους επιλογής τους, έτσι εξαρχής δηλώνεται το χιούμορ ως ένα από τα βασικά εργαλεία στα χέρια των δημιουργών του έργου. Τα κουκλόσπιτα της εργασίας των καθαριστριών, η «μούμια» του γέροντα που πρέπει να φροντίζουν, οι καρέκλες αναμονής σε κυβερνητικά γραφεία, αποτελούν το έξυπνο σκηνικό της Ελένης Στρούλντα. Ο μελοδραματισμός δεν έχει χώρο στο έργο, ούτε όταν οι Φρίδα, η Μεϊμπελ, η Δρίτα, η Βαλεντίνα και η Ροσίτσα αφηγούνται τις αιτίες που τις έσπρωξαν στο μεταναστευτικό τους ταξίδι, με όλων των ειδών καταρρεύσεις των παλιών τους κόσμων, ούτε όταν αναφέρονται σε εκδηλώσεις ρατσισμού και τη γραφειοκρατική απανθρωπιά του νέου τους περιβάλλοντος. Η σατιρική οξυδέρκεια των σκηνοθετών είναι φανερή στην επιλογή των διαφημιστικών σποτ που συνοδεύουν τη δράση. Το άμεσο πολιτικό σχόλιο σαφώς έχει θέση σ' ένα θεατρικό documentary, όπου η έννοια της καθαρότητας, του έθνους, του πολιτισμού, της πόλης, κ.α., ξεσκεπάζεται υπό τη ναζιστική και διαχρονικά ρατσιστική της σημασία. Τα χρυσαυγήτικα συνθήματα τύπου «να ξεβρομίσουμε τον τόπο» δε θα μπορούσαν να απαντηθούν καλύτερα. Ο Ανέστης Αζάς και ο Πρόδρομος Τσινικόρης αλλιώς αντιλαμβάνονται την καθαρότητα. Φροντίζουν τις δικές τους πέντε. Αλλάζουν όσα μπορούν. Όσους μπορούν. Στοχεύουν σε μια Πόλη καθαρή.